

Společnost vědění - stává se realitou?

Zpráva o konferenci „Od informační společnosti ke společnosti vědění: Reloaded. e-Participation – e-Identity – e-Society“, Praha 15.-17. 06. 2011

Lucia Belyová a Gerhard Sardemann, ITAS Karlsruhe

Již v r. 1999 se v Praze konala konference „*Od informační společnosti ke společnosti vědění. Demokracie – participace – hodnocení techniky*“, jejímž hlavním tématem byl přechod informační společnosti do společnosti vědění. V oblasti informační společnosti měly být rozvíjeny žádoucí a možné vize technické budoucnosti, přičemž nešlo ani tak o jejich technickou stránku, nýbrž zejména o sociokulturní podmínky a možnosti budoucího utváření společnosti. Pro konferenci a zasedání mezinárodního networku „International Network on Cultural Diversity and New Media“ (CultMedia), která se konala v r. 2011 opět v Praze, bylo zaměření konference z r. 1999 znovu tematizováno s názvem „*Od informační společnosti ke společnosti vědění: Reloaded. e-Participation – e-Identity – e-Society*“. Tím byla otevřena možnost zkoumat, co se osvědčilo, co bylo překonáno a jaké nové aspekty problematiky se objevily.

Konference byla organizována Kabinetem pro výzkum vědy, techniky a společnosti při FLÚ AV ČR spolu s Institutem pro hodnocení techniky a systémovou analýzu (ITAS), Karlsruhe. S celkem 60-ti účastnicemi a účastníky ze 7 evropských zemí a 24 přednáškami a prezentacemi se akce setkala s velkým zájmem.

Ve smyslu těžiště výzkumu networku CultMedia, který byl založen s podporou Institutu pro hodnocení techniky a systémovou analýzu (ITAS) v Karlsruhe, šlo o to, prodiskutovat aktuální směry vývoje v oblasti informačních a komunikačních technologií. Nadto se konference zaměřila na rozmanitost a různorodost s tím spojených představ o budoucnosti, spolu se snahou na příkladech vysledovat jejich možnosti a meze. Z těchto analýz by měly být vypracovány závěry ve smyslu orientace na racionální či racionálnější zacházení s nimi. Cílem bylo také zvýšení úrovně reflexe vizí o technice – proces, který by měl probíhat v první řadě multidisciplinárně. To platí především tehdy, pokud technika není redukována na technické artefakty, nýbrž je tematizována jako sociotechnický a kulturní fenomen.

1 Na cestě ke společnosti vědění: 1999 revised

Příspěvky prvního dne jednání konference se nejen přímo vztahovaly k první konferenci v r. 1999, také referenti ve většině přispěli již k tehdejšímu workshopu. Přímo v návaznosti na zdravice pořadatelů poukázal ve svém referátu L. Tondl, bývalý ředitel tehdejšího hostitelského pražského institutu, na rizika a nebezpečí tzv. společnosti vědění. Položil si též otázku, zda všichni uživatelé vědy se stavějí k aplikacím vědy odpovědně.

Budoucnostem vědy a vědění o budoucnosti byl věnován následující příspěvek A. Grunwalda z Karlsruhe, přičemž plurál ve spojení s budoucností vědy byl použit zcela záměrně. Problémy při vytváření budoucností vědy, stejně jako nutnost vědních budoucností a možné řešení pomocí „dekonstrukce“ normativních obsahů vědění o budoucnosti byly zevrubně tematizovány a diskutovány. Přitom Grunwald poukázal na vědecké výpovědi o budoucnosti jako na struktury „pokud- potom“, tedy na vědecké výpovědi, které také tehdy zůstanou pravdivé, i když předpovídaný jev nenastane.

Vztahem mezi internetem, demokracií a veřejností na základě konceptu transnacionální veřejnosti, na které se všichni jednotlivci a skupiny mohou podílet, se zabýval R. Winter. Shoda spočívala v tom, že vedle existujících potenciálů a pozitivních, demokracii podporujících aspektů se také výrazněji dostává do centra pozornosti kontakt se zjevně negativními aktivitami v internetu.

V návaznosti na úvodní referáty diskutovali účastníci druhý den aktuální problémy na rozhraní mezi společností a vědou. Témata sahala od transformačních procesů vědní společnosti v ČR (A. Filáček) přes hodnoty jako aspekt společnosti vědění na Slovensku (P. Fobel, D. Fobelová) až k významu základního výzkumu. Podle V. Gorokhova krátkozraká a pouze na bezprostřední výsledky orientovaná podpora výzkumu podkopává existenci „vědeckých škol“, jejichž důležitost by se neměla podceňovat právě při předávání v daném okamžiku (aktuálně) neaplikovatelného vědění.

2 Obraz člověka mezi e-identitou a společností vědění (svědomí)

A. Kiepas (Katowice) v dopoledním zasedání poukázal na to, že modernizace v průběhu rozvoje informační společnosti získává reflexivní charakter. Pomocí reflexe jsou přítom oblasti, které dříve byly relativně nezávislé, jako např. „tělesnost“ lidí – téma, které bylo opět pojednáváno v jedné ze dvou odpoledních paralelních jednání. V tom šlo o „obraz člověka“ ve společnosti vědění nebo v „e-Society“, které postavil G. Zecha do centra svého příspěvku.. Šlo zde ale také o podmínky, které identitu a vymezení se člověka ve virtualizovaném světě až k vytvoření nových identit a umělých bytostí z jejich ingrediencí. Tyto virtuální světy byly představeny v dalších příspěvcích na základě příkladů v literatuře, filmu a filosofie.

M. Sulkowska-Janowska (Katowice) nám přiblížila „Homo Netus“, cyborga, který se - osvobozený od „tělesné hmoty“ – snaží přiblížit se Bohu. Tématem jejího příspěvku byla také estetika „cyber- punk“ hnutí. V diskusi zazněla otázka, nakolik se při takové „beztělesnosti“ dá vůbec hovořit o estetice.

A. Böhn (Karlsruhe) představil na základě prací „The Gridiron“ (autor Philip Kerr) a „Der Schwarm“ (Frank Schätzing) dvě literární dystopie současnosti. Ze světa filmu byl představen film Avatar. Zde se diskutovala otázka, zda utopie a dystopie v knihách a filmech mohou mít vztah k reálným problémům společenského vývoje. Konkrétní vztah k místě konference vykazoval referát W. Droznowé a P. Machleidta, ve kterém šlo o drama K.Čapka R.U.R a srovnání člověka a robota. Poslední příspěvek M. Wolek (Katowice) o identitě člověka v nových médiích znamenal návrat k filosofickému nazírání problematiky.

Východisko druhého zasedání byla digitální identita a otázka po jiné dimenzi bezpečí. Vedle kulturních a společenských aspektů informační bezpečnosti (A. Hartmann, Bonn) bylo poukázáno na možné důsledky rozvíjejícího se „inteligentního okolí“ (S. Linger, Bad Neuenahr-Ahrweiler). Rostoucí technizace prostředí vede v této souvislosti k omezení lidské sebejistoty a sebeurčení. Dále byla tematizována změna participace a moderní společnost svědomí. Změněné požadavky na kvalitu politických rozhodovacích procesů a viditelné přání na změněnou participaci na příkladu Stuttgart 21 a Wikileaks objasnil K. Kornwachs. Perspektivy participační kultury byly v centru přednášky T. Miczky, U. Żydek-Bednarczuk a B. Zelera. Závěrem plédoval K. Michalski pro globální zřeknutí se podpory „společnosti vědění“ ve prospěch podpory „společnosti svědomí“.

3 Perspektivy společnosti vědění – od Habermase k UniClass

První zasedání poslední den konference mělo za téma vzdělávání a povolání ve společnosti vědění, zejména plánování životní cesty mladistvých. B. Meier (Potsdam) poukázal na to, že rychlá změna povolání a odpojení od vzdělávání a kvalifikačních požadavků vede ke ztrátě typických rysů povolání u výdělečné práce. V dalším příspěvku informoval B. Egbert (Potsdam) o projektu UniClass, který navazuje na doporučení EU k podpoře podnikatelského myšlení a jednání ve vzdělávacím systému. Na důležitou spojitost s ekonomikou ukázal K. Mráček (Praha) ve svém příspěvku, týkajícím se problematiky strategických přístupů a optimalizačních kritérií podpory výzkumu a vývoje v EU a zejména v ČR. A. Metzner-Szigeth (Münster) podal ve svém příspěvku vzhled do všedního dne výzkumníka a představil své výzkumy vztahu dvou vědních komunit, přičemž jde zejména o to, zjistit, nakolik se obě komunity od sebe vymezují a nebo se naopak vzájemně obohacují.

Jako vstup do paralelně probíhajícího zasedání tematizovala Annely Rothkegel (Saarbrücken) funkci komunikačních kultur a představila tři roviny zprostředkování vědění. V návaznosti na to M. Endreß (Trier) využil studii Jürgena Habermase o strukturních změnách veřejnosti, aby na tom ukázal základní rysy nové strukturní změny ve společnosti. Přitom nadhodil otázku, jaký dosah a jaké meze má Habermasova klasická teorie veřejnosti pro analýzu aktuálních strukturálních změn. V centru přednášky Olgy Rösch (Wildau) byl způsob nazírání na společnost vědění z hlediska vědy o kultuře. Pro produktivní spolupráci mezi techniky a přírodovědci na jedné straně a vědci z oblasti humanitních oborů zdůraznila nezbytnost změny, chápané jako přechod od společnosti vědění ke společnosti vzdělání.

Uváděné shrnutí zvýrazňuje velkou rozmanitost témat, která byla na této konferenci nadhozena. Je to zapříčiněno také skutečností, že se network CultMedia sestává z členů nejrůznějších odborných směrů z různých národů. Konference umožnila účastníkům prezentovat a diskutovat jejich úvahy a zkušenosti ke změně od informační ke společnosti vědění na mezinárodní úrovni, přičemž právě na základě heterogenního složení účastníků některé vzcné (vysoce teoretické) myšlenky byly jistým způsobem „uzemněny“, tedy pojednány s ohledem na jejich praktický dopad. Konference přispěla podstatným způsobem k dalšímu rozvoji mezinárodních vědeckých kontaktů. Témata a výsledky konference byly shrnuty příslušnými představiteli organizátorů A. Grunwaldem a A. Filáčkem. Posléze A. Kiepas, designovaný vedoucí networku CultMedia, načrtl další zaměření a perspektivy networku.

4 „Na shledanou Herr Banse!“

Závěr konference byl věnován rozloučení se s Gerhardem Banse. Zvláštní program, doprovázený hudební vložkou M. Nostitz Quartet, zdůraznil osobní spolupráci s jeho spolupracovníky, kolegy, doktorandy a přáteli. Nejrůznějším způsobem byly prezentovány vzpomínky a zkušenosti jeho vědecké cesty. Toto velmi osobní rozloučení poskytlo důkaz pro to, že CultMedia není jen vědecký, nýbrž také lidský network.

Zkrácený překlad německého textu Belyová, L., Sardemann, G.: *Die Wissensgesellschaft – angekommen in der Realität? TECHNIKFOLGENABSCHÄTZUNG – Theorie und Praxis*, Vydavatel: Institut für Technikfolgenabschätzung und Systemanalyse (ITAS) Nr. 3, 20. ročník, prosinec 2011

Překlad z němčiny: Petr Machleidt